

**Dvynių projektas LT/2005/IB/JH/01
„Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimas Lietuvoje“**

A1.4

**Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimo Lietuvoje
strateginis planas**

I. Bendrosios nuostatos

1. Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimo Lietuvoje strateginis planas (toliau - Strateginis planas) parengtas pagal ES Pereinamojo laikotarpio programos 2005 m. Dvynių projektą LT/2005/IB/JH/01 "Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimas Lietuvoje".

2. Strateginis planas parengtas remiantis:

2.1. Lietuvos Respublikos Prokuratūros įstatymu (Žin.,2003,Nr.42-1919);

2.2. Lietuvos Respublikos Baudžiamuoju Kodeksu (Žin.,2002,Nr.37-1341);

2.3. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksu (Žin.,2002, Nr.37-1340);

2.4. Lietuvos Respublikos Pinigų plovimo prevencijos įstatymu (Žin., 2003, Nr.117-5318);

2.5 Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymu (Žin., 2002, Nr.65-2633;

2.6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 4 d. nutarimu Nr. 1575 Dėl pareigūnų, tiesiogiai dalyvavusių išaiškinant (nustatant) nusikaltimus ir kitus teisės pažeidimus, kuriais padaryta (galėjo būti padaryta)turtinė žala valstybei, skatinimo tvarkos (Žin., 2002, Nr. 97-4295) ;

2.7. Lietuvos Respublikos Seimo 2007 m. kovo 15 d. nutarimu Nr.X-1053 Dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros 2005 metų veiklos ataskaitos (Žin., 2007, Nr.34-1218);

2.8.Lietuvos Respublikos Seimo 2007 m. birželio 12 d. nutarimu Nr.X-1181 Dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros 2006 metų veiklos ataskaitos (Žin., 2007, Nr. 67-2604);

2.9. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2007 m. sausio 25 d. Pažyma dėl prokuratūros veiklos Europos Sąjungos finansinių interesų apsaugos srityje;

2.10. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2007 m. balandžio 23 d. apžvalga "Dėl ekonominių nusikaltimų tyrimą atliekančių policijos tyrėjų procesinės veiklos ir su šia veikla susijusių problemų";

2.11. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2007 m. sausio 29 d. apžvalga "Dėl Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros ir teritorinių prokuratūrų prokurorų veiklos, 2006 m. organizuojant pridėtinės vertės mokesčio (PVM) grobimų tyrimus";

2.12. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2007 m. "Baudžiamojo poveikio priemonės – turto konfiskavimo – taikymo praktikos 2005 m. ir per 2006 m. I pusmetį teismuose išnagrinėtose baudžiamosiose bylose apžvalga";

2.13. Specialiųjų deleguotų ekspertų p. David Churchill, p. Barry Dickinson ir p. David Jeffery rekomendacijomis;

2.14. Generalinės prokuratūros pateiktomis ataskaitomis dėl minėto projekto A1.3 veikos.

**Dvynių projektas LT/2005/IB/JH/01
„Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimas Lietuvoje“**

A1.4

**Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimo Lietuvoje
strateginis planas**

2. Sukčiavimo sąvoka

3. Ekonominiais ir finansiniais nusikaltimais padaroma didelė žala valstybės ekonomikai ir finansų sistemai, taip pat atskiriems jų subjektams, o kartu ir socialinei bei politinei sistemoms. Dėl savo specifikos - kėsiniškos objekto, nusikaltimų pobūdžio, nusikaltėlių asmenybės tipo - ekonominių ir finansinių nusikaltimų prevencija ir kontrolė išskiriama kaip prioritetinga nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės kryptis.

4. Šiame dokumente vartojamą ir projekto metu analizuotą sąvoką "sukčiavimas" reikėtų suprasti kaip:

- 4.1. Sukčiavimą (BK 182 str.);
- 4.2. Turto pasisavinimą (BK 183 str.);
- 4.3. Turto iššvaistymą (BK 184 str.);
- 4.4. Turtinės žalos padarymą apgaule (BK 186 str.);
- 4.5. Nusikalstamu būdu gauto turto įgijimą arba realizavimą (BK 189 str.);
- 4.6. Kontrabandą (BK 199 str.);
- 4.7. Muitinės apgaule (BK. 199¹ str.);
- 4.8. Neteisėtą disponavimą akcizais apmokestinamomis prekėmis (BK 199² str.);
- 4.9. Neteisėtą prekių ar produkcijos neišvežimą iš Lietuvos Respublikos (BK 200 str.);
- 4.10. Kredito, paskolos ar tikslinės paramos panaudojimą ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką (BK 206 str.);
- 4.11. Kreditinį sukčiavimą (BK 207 str.);
- 4.12. Skolininko nesąžiningumą (BK 208 str.);
- 4.13. Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimą, laikymą arba realizavimą (BK 213 str.);
- 4.14. Netikrų mokėjimo instrumentų gaminimą ar neteisėtą disponavimą jais (BK 214 str.);
- 4.15. Neteisėto mokėjimo instrumento ar jo duomenų panaudojimą (BK 215 str.);
- 4.16. Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimą (BK 216 str.);
- 4.17. Prekybą vertybiniais popieriais pasinaudojant viešai neatskleista informacija (BK 217 str.);
- 4.18. Manipuliavimą vertybinių popierių kaina (BK 218 str.);
- 4.19. Mokesčių nesumokėjimą (BK 219 str.);
- 4.20. Neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimą (BK 220 str.);
- 4.21. Deklaracijos, ataskaitos ar kito dokumento nepateikimą (BK 221 str.);

4.22. Apgaulingą apskaitos tvarkymą (BK 222 str.);

4.23. Netikrų ar suklastotų pašto ženklų, važiavimo ar kitokių bilietų, banderolių ar kitų oficialių žymėjimo ženklų pagaminimą, laikymą ar realizavimą (BK 224 str.);

4.24. Piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi, siekiant turtinės naudos (BK 228 str. 2 d.).

5. Seimas vienu iš Lietuvos Respublikos prokuratūros 2007 m. veiklos prioritetų patvirtino kovą su sukčiavimu – PVM grobstymu ir ES finansinių interesų apsaugą.

**Dvynių projektas LT/2005/IB/JH/01
„Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimas Lietuvoje“**

A1.4

**Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimo Lietuvoje
strateginis planas**

3. Dabartinė situacija

6. Informatikos ir ryšių departamentas pateikė šiuos statistinius duomenis apie sukčiavimo bylas 2006 metais: bendras užregistruotų sukčiavimo nusikaltimų skaičius – 9023, bendras išaiškintų sukčiavimų skaičius – 5652.

IRD prie VRM duomenimis per 2006 m. sukčiavimo nusikaltimais buvo padaryta daugiau kaip 164 mln Lt žalos. Savanoriškai atlyginta – 77 mln Lt žalos, laikinai apribota teisė į 8,6 mln Lt vertės nuosavybę. Duomenys apie baudžiamojo poveikio priemonės – turto konfiskavimo – taikymą ir konfiskuoto turto vertę centralizuotai neapskaitomi. Nacionalinės teismų administracijos duomenimis per 2006 m. sausio – vasario mėn. Buvo išnagrinėta 117 baudžiamųjų bylų dėl BK 182 str. (sukčiavimo), iš jų tik 5 buvo taikyta baudžiamojo poveikio priemonė – turto konfiskavimas.

7. Lietuvoje nėra jokios suderintos Nacionalinės kovos su sukčiavimu strategijos. Dabartinė sukčiavimų tyrimo sistema, galima sakyti, yra sudėliota iš gabalėlių; šių nusikaltimų tyrimo procese dalyvauja įvairios institucijos.

8. Teisės aktai, susiję su sukčiavimu:

8.1. Sukčiavimas, kuris apibrėžiamas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau - BK) apima ir kitas nusikalstamas veikas. Išanalizavus Lietuvos BK galima daryti išvadą, kad sukčiavimo apibrėžimą atitinka 24 atskiruose BK straipsniuose nurodytos nusikalstamos veikos. Tai ne tik sunkina baudžiamąjį persekiojimą bei nusikalstamų veikų kvalifikavimą, bet ir padeda įtariamiesiems išvengti baudžiamosios atsakomybės. Eksperto nuomone, sukčiavimo kvalifikavimą galima būtų supaprastinti įtraukiant šią veiką į mažesnę skaičių BK straipsnių. Bausmės dydis būtų nustatomas atsižvelgiant į padarytą nusikalstamą veiką, žalos dydį, iš nusikaltimo gautos naudos dydį, nuteistojo asmenybę, nukentėjusiuosius ir t.t.;

8.2. Bausmių dydį grindžiant vien tik turto verte, teismas negali paskirti bausmių, kurios atitiktų nusikaltimą kaip visumą, ir atsižvelgti į kitus veiksnius. Į tokius veiksnius kaip nusikalstamos veikos sudėtingumas, piktnaudžiavimas pasitikėjimu ir pan.;

8.3. Lietuvoje taikoma didžiausia 8 m. laisvės atėmimo bausmė yra mažiausia Europoje. Už kitas BK numatytas veikas t.y. 183 str., 199 str. ir 213 str., skiriamos didžiausios bausmės - laisvės atėmimas 10 m. Daugelyje straipsnių numatytos didžiausios bausmės yra vos 2-3 m. laisvės atėmimo. Šios mažesnės bausmės skiriasi nuo kitų Europos šalių įstatymuose numatytų bausmių, kurios yra didesnės;

8.4. Lietuvos įstatymuose esantis žodis „sąmoningai (žinomai)“ buvo pažymėtas MONEYVAL ataskaitos 89 pastraipoje, 2 rekomendacijoje. Buvo pažymėta, kad tinkamesnis pasakymas galėtų būti „kai asmuo žinojo arba turėjo žinoti“. BK 189 ir 216 straipsnių vertimuose, kurie buvo pateikti ekspertams, vartojamas žodis „suprasdamas“, kuris atitinka žodį „žinodamas“;

8.5. BK 95 straipsnis numato apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus. Daugeliui sunkių sukčiavimo nusikaltimų taikomas 10 metų senaties terminas (arba 15 metų, jeigu kaltinamasis pasislepia nuo ikiteisminio tyrimo) – 1(e). Nenumatyta galimybė senaties terminą pratęsti;

8.6. Baudžiamojo kodekso 47 straipsnyje numatyti baudų dydžiai yra per maži palyginus su sukčiavimo nusikaltimais padaromos žalos dydžiu.

9. Specializacija ir mokymai:

9.1. PVM grobimų tyrimus organizuojantys prokurorai akcentavo prokurorų specializavimosi šioje srityje svarbą, mokymų apie PVM grobimų tyrimus stoką ir metodinių rekomendacijų dėl tokios rūšies tyrimų organizavimo trūkumą;

9.2. Nėra teisėjų, kurie specializuotąsi nagrinėjant sukčiavimo bylas, ir iš gautos informacijos atrodo, kad, atsižvelgiant į sudėtingą sukčiavimo bylų pobūdį, tokios specializacijos poreikis išties aktualus. Būtent tokia tendencija pastebima kitose Europos šalyse;

9.3. Teisėjai yra kritiškai prokurorų atžvilgiu – žr. 2007-01-16 Pažymą apie 2005 metais teismų priimtus išteisinamuosius nuosprendžius ir nutartis nutraukti bylas reabilitavimo pagrindais (Nr. 10.6-4), kurioje nurodoma: „ikiteisminių tyrimų nevisapusiškumas ir nekokybiškumas; LR BPK normų pažeidimai ... atliekant ikiteisminio tyrimo veiksmus; baudžiamojo proceso įstatyme numatytų galimybių neišnaudojimas įrodymams surinkti.“

10. Finansinis tyrimas:

10.1. Pastaraisiais metais tarptautinės bendruomenės siekia koordinuoti bendrus veiksmus ir kartu kovoti su organizuotu nusikalstamumu ir terorizmu, itin didelį dėmesį kreipiant pinigų plovimo klausimams. Pinigų plovimas pripažįstamas tarptautiniu nusikaltimu, todėl į kovą su nusikaltimais, susijusiais su turto įsigijimu, bei pinigų plovimo nusikaltimais buvo įtraukti finansiniai tyrimai. Tačiau ikiteisminio tyrimo sistema Lietuvoje daugiausia akcentuoja asmens nuteisimą, todėl nusikalstamu būdu gauto turto konfiskavimas tapo antraeilium dalyku;

10.2. Pranešimai apie įtartinas operacijas, pinigų plovimas ir finansiniai tyrimai – naujos sąvokos, todėl jų reikšmė ne visiškai suprantama. Būtina užtikrinti, kad visi šie klausimai būtų įtraukti į visus nusikaltimų, susijusių su turto įsigijimu, tyrimus. Visos ikiteisminio tyrimo institucijos turi pripažinti poreikį peržiūrėti jų veiklos praktiką šioje srityje ir sutikti su tuo, kad pinigų plovimo nusikaltimai ir finansiniai tyrimai turėtų būti glaudžiai susiję su visų nusikaltimų, susijusių su turto įsigijimu, tyrimo procesu.

11. Tyrimų ekonomiškumo principas:

11.1. Ekspertai pažymėjo, kad sistemoje yra daug bylų, kurios neveda niekur. Būtų naudinga kiek įmanoma greičiau užbaigti tyrimus dėl mažareikšmių nusikalstamų veikų ir tuo tikslu sukurti atitinkamą proceso sistemą, kuri leistų greitai priimti sprendimus dėl tokių bylų perdavimo teismui ar jų nutraukimo;

11.2. Pagal Lietuvos įstatymus prokurorai negali nutraukti bylos net ir tuo atveju, kai visi įmanomi tyrimo veiksmai atlikti – reikia sulaukti senaties termino pasibaigimo; tai – dar viena kliūtis, be reikalo lėtinanti baudžiamojo persekiojimo sistemą;

11.3. Grįžtant prie BK 186 straipsnio (turtinės žalos padarymas apgaule), pagal ekspertams pateiktus 2006 m. statistinius duomenis buvo gauti 146 pranešimai apie veikas, iš kurių 93 tyrimai buvo nutraukti pagal BPK 3 straipsnį, konstatuojant, kad nebuvo padaryta nusikalstama veika. Ekspertų manymu, šiais atvejais bylos buvo nutrauktos jau užbaigus tyrimą. Jeigu toks spėjimas teisingas, tai 93 tyrimai arba 63% visų užregistruotų atvejų buvo tuščias prokuroro ir tyrėjo laiko gaišinimas;

11.4. Atrodo, kad nėra jokių konkrečių “bylų perėmimo tyrimui kriterijų”, kurių pagalba būtų galima nustatyti konkrečias kompetencijos sritis, priskirtinas kiekvienai susijusiai institucijai. Siekiant dar didesnio sistemos efektyvumo, reikėtų detaliau peržiūrėti ir supaprastinti visą bylų pripažinimo ir perėmimo iširti procesą;

11.5. Jungtinėje Karalystėje yra skaičiuojamos bylų tyrimo išlaidos. Tikslinga ir Lietuvoje visoms institucijoms turėti sistemas, leidžiančias nustatyti vykdytinas užduotis, jų ekonominį pagrįstumą ir kompetenciją;

11.6. Policijos Ekonominių nusikaltimų tyrimo padaliniai vykdo įvairią veiklą, kuri nėra susijusi su sukčiavimo nusikaltimų tyrimu, o tai savo ruožtu neigiamai atsiliepia veiklos rezultatams. Šią problemą reikia spręsti nedelsiant, nes taip be reikalo švaistomi kvalifikuotų tyrėjų įgūdžiai; jiems reiktų pavesti vykdyti pagrindines savo funkcijas, o ne biurokratinės ar mažareikšmės administracines užduotis.

12. Operatyvinė veikla:

12.1. Operatyvinio tyrimo stadija – operatyvinės informacijos rinkimo procesas, kuriame daugiausia dalyvauja policija, bet taip pat ir kitos ikiteisminio tyrimo institucijos. Tokiais atvejais iš pradžių nesikreipiama į prokurorą, nors taip gali atsitikti, jeigu reikalingi tam tikri teisiniai įgaliojimai. Bylos perduodamos prokurorui tik tuo atveju, kai nustatomi nusikalstamos veikos (ikiteisminio tyrimo stadija) požymiai. Dėl šios priežasties ikiteisminio tyrimo stadijoje galimas skirtingų institucijų veiklos dubliavimasis, todėl švaistomas tiek teisėsaugos institucijų pareigūnų, tiek prokurorų vertingas laikas ir pastangos;

12.2. Reikia užtikrinti griežtesnę administracinę kontrolę, kadangi tokią operatyvinę veiklą gali būti leista vykdyti pernelyg ilgai, kol bus nuspręsta pradėti ikiteisminį tyrimą ir pranešta prokurorui. Dėl to dažnai įvykdomi kiti nusikaltimai, kurie sukelia problemų baudžiamojo persekiojimo institucijoms. Šioje srityje trūksta policijos vadovybės kontrolės bei nurodymų, kada policijos operatyviniai darbuotojai turėtų “baigti” tokias operacijas;

12.3. Labai dažnai suinteresuotos institucijos nežino apie kitų institucijų vykdomus operatyvinius tyrimus, o tokios operatyvinės veiklos rezultatais nesidalijama su kitomis institucijomis. Tai neprideda prie veiklos produktyvumo ar efektyvumo.

13. Teisės aktai, reglamentuojantys konfiskavimo mechanizmą:

13.1. Šią sritį reglamentuojantis įstatymas buvo kuriamas lygiagrečiai vykstant MONEYVAL vertinimo procesui ir ypač atsižvelgiant į Europos Tarybos konvencijos dėl pinigų plovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo ir terorizmo finansavimo (toliau „Konvencija“) nuostatas. 2006 m. pateiktame MONEYVAL vertinime Lietuva buvo pagirta už pagerėjusią konfiskavimo tvarką (palyginti su paskutinio vertinimo rezultatais) ir buvo nustatyta, kad atitinkami Lietuvos teisės aktai iš esmės atitinka MONEYVAL reikalavimus;

13.2. Atrodo, kad teoriškai BK 72 straipsnio (turto konfiskavimas) nuostatos pakankamai efektyviai leidžia konfiskuoti nusikaltimo priemones;

13.3. Daug sunkiau suprasti sąvoką „pajamos“. Lygiai taip pat neaišku, ką reiškia „[nusikalstamos veikos] rezultatas“. Be to, teisėjai paaiškino, kad beveik visais atvejais teismas yra linkęs vadovautis kaltinamajam palankiausia teisės normų interpretacija. Nors plačiai priimta, kad pagal BK 72 str. 2 d. 3 p. galima konfiskuoti netiesiogines pajamas, teisėjų patirtis rodo, kad prokurorai neatsižvelgia į palūkanų ar kitokios papildomos naudos galimybę ir daugeliu atvejų bylos nagrinėjamos remiantis paprastu pagrindu, pavyzdžiui, kai susijęs turtas yra žemės sklypas, jie siekia jį konfiskuoti, tačiau neieško kitų galimų netiesioginių pajamų iš nuomos ir pan.;

13.4. BK 72 straipsnyje nėra nuostatos, numatančios, kad atgaunant pinigų sumą reiktų atsižvelgti į padidėjusią pinigų vertę. Įprasta, kad sudėtingose sukčiavimo bylose tyrimas ilgai užtrunka. Todėl konfiskuota suma realiai bus mažesnė nei suma, kurią nusikaltimo padarymo metu gavo nusikaltėlis, todėl įstatymas turėtų leisti valstybei ir į tai atsižvelgti;

13.5. Nėra imamasi visų būtinų priemonių siekiant apriboti nuosavybės teises į nusikalstamu būdu gautas pajamas/turtą ar šias pajamas/turtą konfiskuoti, jeigu jie registruoti trečiųjų asmenų vardu;

13.6. Šiuo metu galiojančių įstatymų formuluotėse nėra nieko, kas sukliudytų taikyti abi priemones, tiek konfiskavimą, tiek nukentėjusiojo patirtos žalos atlyginimą. Tačiau baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270/2004 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutarė, kad, turint omenyje tai, jog konfiskavimas - baudžiamojo poveikio priemonė, tuo atveju, kai teismas patenkina civilinį ieškinį, ta pinigų suma negali būti konfiskuojama, kadangi žala jau yra atlyginta. Be to, Aukščiausiasis Teismas nutarė, kad „...tuo atveju, kai patenkinami nukentėjusiųjų pareikšti civiliniai ieškiniai dėl pavogto turto, BK 72 straipsnio nuostatos dažniausiai netaikomos“. Tokį požiūrį patvirtina prokurorų, teisėjų ir teisėsaugos institucijų darbuotojų patirtis ir Generalinės prokuratūros parengtos apžvalgos apie turto konfiskavimo praktiką išvados: „daugelyje bylų teismui patenkinus nukentėjusiojo civilinį ieškinį prokuroro prašymas konfiskuoti turtą yra atmetamas“. Neabejotina, kad konfiskavimo proceso veiksmingumą silpnina šiuo metu dominuojantis civilinis procesas. Nors ir svarbu užtikrinti nukentėjusiojo teises, šiuo metu dažnai pasitaiko taip, kad blogiausias dalykas, kuris galėtų nutikti teisiamajam baudžiamojoje byloje – atlyginti pavogto turto vertę. Visame pasaulyje visuotinai pripažįstama, kad siekiant sumažinti nusikaltimais daromą žalą bei užtikrinti, kad daryti nusikaltimus būtų ekonomiškai nenaudinga, konfiskavimo sąlygos turėtų būti kaip tik griežto ir baudžiamojo pobūdžio. Nėra priežasčių, kurios neleistų turto konfiskavimui teikti pirmenybės ir kiekvienoje byloje priimti nutartį dėl nusikalstamu būdu gauto turto konfiskavimo, o po to nagrinėti žalos atlyginimo nukentėjusiajam klausimą. Kai turto ar lėšų nepakanka, nukentėjusiajam žalą galima atlyginti iš konfiskuotų pinigų, priešingu atveju teismas sprendžiant kompensavimo klausimą tarsi sprendimas dėl konfiskavimo nebūtų buvęs priimtas. Toks žingsnis Lietuvos kontekste būtų radikalus, tačiau jis veiksmingai atkurtų baudžiamųjų įstatymų tikslus, tuo pačiu apsaugodamas nukentėjusiųjų teises;

13.7. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo 27 straipsniu, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 4 d. nutarime teigiama, kad: “Tiesiogiai dalyvavę išaiškinant (nustatant) nusikaltimus ir kitus teisės pažeidimus, nurodytus šio nutarimo 1.2 punkte, <...> pareigūnai, dėl kurių veiklos į Lietuvos Respublikos valstybės biudžetą, savivaldybių biudžetus arba valstybės pinigų fondus išieškota nesumokėtų mokesčių, delspinigių, baudų ir kitų įmokų (toliau vadinama – išieškotos lėšos) arba išvengta neigiamo poveikio šalies finansų sistemai, šio nutarimo 1.3 punkte nurodytais atvejais ne dažniau kaip kartą per ketvirtį gali būti skatinami vienkartinė pinigine išmoka, kuri kiekvienu atveju negali viršyti 300 procentų Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka apskaičiuoto pareigūno vidutinio darbo užmokesčio.” Principas yra geras ir padeda apsaugoti valstybę nuo neigiamo poveikio; be to, kaip manoma, jis padeda pagerinti valstybės biudžeto pajamų surinkimą. Pokalbių su Lietuvos pareigūnais metu ekspertai pastebėjo tam tikrą susirūpinimą, kad tiesioginiai viršininkai su ta tvarka nėra susiję, o, vadovaujantis šia tvarka, dažnai apdovanojami pavieniai asmenys už tai, kas buvo padaryta komandos pastangomis (visų procese dalyvaujančių vadovų, prokurorų ir t.t.). Bendrai pritarta, kad tokia sistema sukurta siekiant išspręsti užslėptą priežastį, t.y. motyvacijos trūkumą, kuri sąlygoja maži atlyginimai, nepakankami resursai ir visuotinės abejonės dėl procedūrų. Žvelgiant į ateitį, stiprus konfiskavimo mechanizmas kartu su anksčiau aptartomis veiklos rūšimis galėtų atnešti ir atneštų valstybei daug pajamų. Jeigu tam tikras konfiskuotų lėšų procentas būtų perduodamas įstaigoms, dalyvavusioms turto konfiskavimo procese, kurios šias lėšas panaudotų pasižymėjusių pareigūnų atlyginimams padidinti, reikiamiems ištekliams ir įrangai įsigyti, valstybė patirtų ilgalaikę naudą, išspręstų motyvacijos klausimą;

13.8. Lietuva neturi turto išieškojimo strategijos; nėra ir tikslų ar uždavinių. Nei viena iš teisėsaugos institucijų, dalyvaujančių šiame procese, savo misijose arba vizijose nėra įtraukusios nuostatų dėl turto išieškojimo.

14. Laikinas nuosavybės teisių į turtą apribojimas:

14.1. Baudžiamojo proceso kodekso 151 straipsnyje nustatyta tvirta, praktiška ir veiksminga procedūra, skirta apsaugoti turtą, kad vėliau būtų galima įvykdyti sprendimą dėl konfiskavimo. Ši nuostata suteikia naudingą apsaugą, tačiau ji skirta tik kilnojamam turtui, esančiam paieškos/arešto metu. Neaiški situacija dėl paslėpto arba užsienyje esančio turto. Galbūt būtų naudinga numatyti atitinkamą teisės normą, taikytiną tais atvejais, kai iš nusikaltimo gauta nauda yra didesnė už nustatyto turto vertę, apriboti kaltinamojo veiksmus su turtu, kuris dar nenustatytas, todėl neaprašytas, nepriklausomai nuo to, kurioje pasaulio vietoje tas turtas yra. Toks požiūris būtų esminis, jei taikytume prielaidomis grindžiamą sistemą. Taip pat būtų naudinga numatyti galimybę prokurorui arba teismui įsakyti grąžinti užsienyje esantį turtą, kad būtų įvykdytas konfiskavimo sprendimas (ypač organizuoto ar tarptautinio sukčiavimo ir pinigų plovimo bylose);

14.2. Įstatymas numato, kad sunkių ar labai sunkių nusikaltimų atvejais ir kai nusikaltėlis pasislepia, šios kardomosios priemonės termino pratęsimų skaičius neribojamas. Tai yra naudinga priemonė, leidžianti prokurorui vykdyti ilgai trunkančius ir sudėtingus tyrimus. Tačiau praktikoje prokuroras kas tris mėnesius turi kreiptis į teismą dėl termino pratęsimo, o tokie prašymai vargu ar kada nors užginčijami. Gal būtų naudingiau, jeigu, pasikeitus aplinkybėms, būtų galima pateikti skundą ir prašyti vienaip ar kitaip pakeisti šios kardomosios priemonės taikymo pobūdį; tokiu atveju nebereikėtų pakartotinai teikti prašymų.

15. Ekonominius nusikaltimus tiriančių policijos tyrėjų procesinė veikla:

15.1. Teritorinės policijos ikiteisminio tyrimo įstaigos neturi specialistų, kurie galėtų savarankiškai dirbti jų patalpose ir (nesudėtingų bylų atveju) galėtų atlikti įmonės apskaitos dokumentų analizę, ištirti kompiuterinius duomenis ir pateikti specialisto išvadas;

15.2. Be to, ikiteisminio tyrimo efektyvumą ir atlikimo kokybę sąlygoja ir šiuo metu aukštesnės pakopos policijos įstaigų ekonominių nusikaltimų tyrimo padaliniuose esanti tvarka, kuomet naujai pradėtuose ikiteisminiuose tyrimuose pradžioje iš pradžių tyrimą atlieka tyrėjai, turintys teisę atlikti ikiteisminį tyrimą ir tik pareiškus įtarimą byla perduodama kitam to paties padalinio tyrėjui, turinčiam pareigą atlikti ikiteisminį tyrimą, kuris tyrimą baigia;

15.3. Tokia tvarka yra neefektyvi ir keistina, nes, sprendžiant iš dažnai pasitaikančių atsitikimų, pirminius tyrimo veiksmus tyrėjai dažnai atlieka nekokybiškai ir pavėluotai; tyrėjai, atlikdami tik pirminius tyrimo veiksmus ir nebaigdami bylų perduodant jas į teismą, netobulėja ir nėra suinteresuoti galutiniu bylos rezultatu. Vadovaujantis tokiu principu galėtų būti tiriama nebent labai nedidelė bylų kategorija, pvz., dėl netikrų pinigų, dėl turtinės žalos padarymo apgaule ir pan;

15.4. Taip pat būtina iš esmės apsispręsti, kokia šių specializuotų padalinių veikla turėtų būti pagal jiems keliamus uždavinius (kadangi šiuo metu daugiau negu pusė tokių skyrių darbinių pajėgumų skiriama administracinių teisės pažeidimų išaiškinimui, o kokybiškam ir per nustatytą terminą atliekamam baudžiamųjų bylų tyrimui dažnai nebelieka laiko), arba suvokti tokių skyrių buvimą ir būtinumą kaip specializuotų padalinių, kurių pagrindinė funkcija yra būtent ekonominių ir finansinių nusikalstamų veikų atskleidimas ir kokybiškas ištyrimas. Juolab, kad minėtą policijos veiklą, susijusią su administracinių teisės pažeidimų tyrimu, galėtų vykdyti kitos policijos tarnybos, o didžiuosiuose miestuose teritoriniai policijos komisariatai ar nuovados, arba, įvertinus Jungtinės Karalystės patirtį, savivaldos įstaigų civiliai tarnautojai;

15.5. Tyrėjams trūksta specialių mokymų ir jiems sunku rinkti įrodymus tais atvejais, kai šiame procese reikalinga specialistų pagalba. Be to, efektyviau atlikti ikiteisminius tyrimus trukdo ir nepakankama dalies ikiteisminio tyrimo pareigūnų kvalifikacija. Sudėtingas ir didelės

apimties ikiteisminius tyrimus atlieka žemos kvalifikacijos tyrėjai. Jiems trūksta teisinių žinių ir praktinio darbo įgūdžių, todėl prokuroras, organizuodamas ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaudamas, turi nurodyti raštu kaip atlikti elementarius tyrimo veiksmus;

15.6. Dar viena opi problema yra kadru kaita, kvalifikuotų tyrėjų perėjimas dirbti į kitą darbą (pavyzdžiui Kauno m. VPK KP NTT ENTS per dvejus pastaruosius metus iš 14 tyrėjų pasikeitė 7). Priežastys – pakankamai sudėtingos darbo sąlygos, sąlyginai žemos kvalifikacinės kategorijos (B5, B6, B7, o vyr. tyrėjų B8), didelis tyrėjų ir prokurorų darbo krūvis, kvalifikuotų ikiteisminio tyrimo pareigūnų stygius (laisvi tyrėjų etatai), nemaža dalis tyrėjų mokosi;

15.7. Apygardų ir apylinkių prokuratūros pažymi, kad yra nepakankama policijos vadovų įtaka tyrėjų darbui. Tiriant nusikalstamas veikas, policijos įstaigų vadovai visiškai nusišalina nuo atsakomybės už ikiteisminio tyrimo sėkmę, savo funkcijas apriboja tik bylų paskirstymu, spręsti visas problemas paliekama tyrėjams ir prokurorams. Tokia padėtis yra Vilniaus m. VPK ENTS, Druskininkų, Šalčininkų, Švenčionių, Jonavos, Tauragės, Telšių r. PK, Šiaulių m. VPK.

16. Pabrėžtina, kad Lietuvoje itin trūksta visuomenės nepakantumo sukčiavimo nusikaltimams ir juos darantiems asmenims, kadangi tokie nusikaltimai nėra smurtiniai ir nuo jų paprastai nukenčia valstybė, o ne fiziniai asmenys.

**Dvynių projektas LT/2005/IB/JH/01
„Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimas Lietuvoje“**

A1.4

**Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimo Lietuvoje
strateginis planas**

4. Strateginio plano tikslai ir uždaviniai

17. Šio strateginio plano tikslas – nuosekliai ir sistemingai stiprinti sukčiavimo baudžiamąjį persekiojimą Lietuvoje, numatant atitinkamas priemones.

18. Strateginiai tikslai:

18.1. sukčiavimų prevencija;

18.2. sukčiavimų atskleidimas;

18.3. efektyvus ir greitas sukčiavimų tyrimas;

18.4. sankcijų, adekvačių padarytam nusikaltimui, skyrimas, baudmės neišvengiamumas;

18.5. nusikaltimu padarytos žalos atlyginimas;

18.6. nusikaltimo priemonių, nusikalstamu būdu įgyto turto ar gauto pelno nuosavybės teisių apribojimas ir konfiskavimas.

19. Pagrindiniai strateginiai uždaviniai:

19.1. Sukurti pagrindinę nacionalinę kovos su sukčiavimu strategiją;

19.2. Išanalizuoti įstatymus ir teisės aktus, susijusius su sukčiavimu ir sukčiavimo baudžiamuoju persekiojimu, nustatyti teisės aktų įgyvendinimo praktines problemas bei pateikti pasiūlymus dėl teisės aktų tobulinimo;

19.3. Išanalizuoti teisės aktus, susijusius su turto išieškojimu, nustatyti praktines problemas ir parengti efektyvių įstatymų, reglamentuojančių turto išieškojimą/sugrąžinimą, projektus;

19.4. Į atliekamus sukčiavimo tyrimus įtraukti finansinius tyrimus;

19.5. Padidinti institucijų, tiriančių sukčiavimus, veiklos efektyvumą;

19.6. Sukurti prokurorų, tyrėjų ir teisėjų specializavimosi dirbti su sukčiavimo bylomis sistemą;

19.7. Kelti ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokurorų, teisėjų, dirbančių su sukčiavimo bylomis, kvalifikaciją;

19.8. Užtikrinti efektyvų tarpinstitucinį koordinavimą, visų ikiteisminio tyrimo bei kontrolės institucijų bendradarbiavimą;

19.9. Parengti ir paskelbti statistinę informaciją apie sukčiavimo nusikaltimus, informuoti visuomenę apie dažniausiai pasitaikančius sukčiavimo būdus;

**Dvynių projektas LT/2005/IB/JH/01
„Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimas Lietuvoje“**

A1.4

**Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimo Lietuvoje
strateginis planas**

5. Strategijos įgyvendinimas ir koordinavimas

20. Siekiant įgyvendinti šią strategiją numatoma rengti priemonių planus trejiems metams. Šiuose planuose išdėstytas priemones turėtų vykdyti prokuratūra ir ikiteisminio tyrimo įstaigos ir kitos institucijos.

21. Strategijos įgyvendinimą koordinuoja ir prižiūri Nuolatinė komisija valstybės ekonominės bei finansinės kontrolės ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimui koordinuoti (toliau – Nuolatinė komisija), Vyriausybės kanceliarijos padalinys ir Strategijos įgyvendinimo darbo grupė (-ės). Apskričių lygmeniu strategijos įgyvendinimą koordinuoja apskričių tarybos, atskaitingos Nuolatinei komisijai.

22. Kiekvienos susijusios institucijos paskirti atstovai kartą per ketvirtį (kas 3 mėn.) Nuolatinei komisijai pateikia ataskaitą apie įgyvendintas priemones ir gautus rezultatus. Remdamasi institucijų pateiktomis ataskaitomis, Nuolatinė komisija parengia bendrą ataskaitą. Bendroji ataskaita aptariama Strategijos įgyvendinimo darbo grupės (kuria sudarys prokuratūros ir ikiteisminio tyrimo institucijų vadovai) pasitarime.

23. Strategijos įgyvendinimas vertinamas pagal šiuos kriterijus:

23.1. užregistruotų sukčiavimų skaičius;

23.2. užregistruotų sukčiavimų skaičius 100 tūkst. gyventojų;

23.3. užkardytų rengimosi ir pasikėsimo stadijose sukčiavimo atvejų skaičius;

23.4. latentinių sukčiavimo atvejų, išaiškintų operatyvinėmis priemonėmis, skaičius;

23.5. ikiteisminių tyrimų, pradėtų prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustatčius nusikalstamos veikos požymius, skaičius šalies mastu ir kiekvienoje institucijoje;

23.6. ištirtų sukčiavimo nusikaltimų dalis nuo užregistruotų nusikaltimų;

23.7. vidutiniai ikiteisminio tyrimo terminai ištirtose sukčiavimo bylose;

23.8. vidutinė sukčiavimo bylų nagrinėjimo teismuose trukmė;

23.9. ikiteisminių tyrimų dėl sukčiavimų, nutrauktų nesurinkus pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo, skaičius;

23.10. teismuose išteisintų asmenų dėl sukčiavimo nusikaltimų skaičius;

23.11. vidutinis skirtos už sukčiavimo nusikaltimus bausmės dydis (baudos dydis ir laisvės atėmimo trukmė);

23.12. savanoriškai atlygintos sukčiavimo nusikaltimais padarytos žalos dydis;

23.13. sukčiavimo bylų, kuriose pritaikyta baudžiamojo poveikio priemonė turto konfiskavimas, skaičius ir išieškoto konfiskuotino turto vertė šalies mastu ir pagal institucijas;

**Dvynių projektas LT/2005/IB/JH/01
„Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimas Lietuvoje“**

A1.4

**Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimo Lietuvoje
strateginis planas**

6. Numatomi rezultatai

24. Įgyvendinus numatytus strateginius uždavinius:

24.1. bus sukurta nacionalinė kovos su sukčiavimu strategija;

24.2. teisės aktai bus išanalizuoti ir atitinkamai pakeisti pagal geriausią ES praktiką šioje srityje;

24.3. bus sukurta nacionalinė turto išieškojimo strategija;

24.4. bus aiškiai apibrėžtas finansinių tyrėjų statusas;

24.5. bus pagerinta nuosavybės teisių į turtą apribojimo ir turto konfiskavimo procedūra;

24.6. sustiprės tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir veiklos koordinavimas;

24.7. bus sukurtas visų ikiteisminio tyrimo institucijų keitimosi informacija mechanizmas

24.8. bus sukurta tyrėjų, prokurorų ir teisėjų specializavimosi dirbti su sukčiavimo bylomis sistema;

24.9. bus parengtos specialios su sukčiavimo bylomis dirbančių pareigūnų, prokurorų ir teisėjų mokymų programos;

24.10. bus efektyviau vykdomas sukčiavimo nusikaltimų tyrimas ir prevencija;

24.11. visuomenė netoleruos sukčiavimo.